5. ÜNİTE

ÖRNEK METİNLERLE KUR’AN TEFSİRİ

Hazırlık Soruları

- Kur’an’daki rabbu’l-âlemîn, sırat-ı müstakîm, muhsin, fesâd kelimelerinin mealini sözlüklerden bulalım, sınıfta tartışalım.
- Ulûhiyet ve vahdaniyet kelimelerinin anlamını sözlükler yardımıyla öğreniniz.
- Kur’an-ı Kerim’de Felak ve Nâs surelerinde olduğu gibi benzer sığınma ayetleri hangi surelerde olabilir.
- İsimleri bilinen peygamberlerinin listesini yapalım.
- “İnsan için dünya hayatı mı daha değerlidir ahiret hayatı mı?” Tartışalım.

1. Örnek Metinlerle Kur'an'ın Ana Konuları

Kur'an, Allah'ın (c.c.) kelamı ve İslam dininin temel kaynağıdır.

Kur'an-ı Kerim'in muhtevası gayesine göre şekillenmiştir. Onun gayesi insana yol göstermek (hidâyet), böylece insanın dünya ve ahiret mutluluğunu kazanmasına yardımcı olmaktır. O, Allah'ın (c.c.) kelamı ve İslam dininin temel kaynağıdır, bu nedenle dinle ve insanla ilgilidir. Doğal olarak her bir surede, Allah'ın (c.c.) alemle özellikle de insan ile ilişkisi, insanlar arası ilişkiler ve ahiret konuları işlenir. Dolayısıyla Allah (c.c.), insan, nübüvvet ve dünya Kur'an-ı Kerim'in ana konularıdır.

1.1. Allah

Kur'an-ı Kerim en fazla Yüce Allah'tan (c.c.), onun ulûhiyet ve vahdaniyetinden bahseder. Öyle ki hangi konu anlatılırsa anlatılsın mutlaka Allah'a (c.c.) bir atıf yapılır. Konunun bu kadar ön plana çıkmasının başlıca sebepleri şunlardır: Allah (c.c.), bütün varlığın yaratıcısı, âlemin işleyişini elinde bulunduran tek kudrettir. Her şey Allah'a (c.c.) bağımlıdır, O hiçbir şeye muhtaç değildir. Allah (c.c.), sonsuz rahmet sahibidir. Rahmet her şeyden önce insan ile ilgilidir, bu da insan Allah (c.c.) arasında özel bir ilişkiyi gerektirir. Bu ilişki, kul ile kulluk edilen, abd-ma'bud veya abd-Rabb ilişkisidir. Kur'an-ı Kerim, rahmete dayalı bu ilişkinin sadece iki varlık arasında kalmamasını, müminin diğer varlıklarla ilişkilerine, kişisel ve sosyal hayatına yansımasını hedefler. Din de bunun için vardır.

Allah Samed'dir. her şey var olmak için kendine muhtaç olan ama kendisi başka hiçbir şeye muhtaç olmayandır.

Kur'an nazil olmadan önce bazı insanlar, Allah'ın (c.c.) artık yaratmayı bıraktığını, kendi halinde köşesine çekildiğini, tarihe ve tabiata müdahale etmediğini ve dünyayı kendi haline bıraktığını zan ediyorlardı. Allah'ın (c.c.), oğul edindiğini veya bazı insanlara hulül ettiğini (onların suretine girdiğini) iddia ediyorlardı. Oysaki Yüce Allah, tüm bu düşünce, vehim, hayal, kuruntu ve inançlardan uzak (münezzeh) olduğunu, vahiyle tarihe, mucize ile tabiata müdahil olduğunu, her an yeni bir yaratma üzerinde bulunduğunu, dilediğini dilediği anda yapma kudret ve keyfiyetine sahip bulunduğunu beyan etmektedir. Allah (c.c.), bazı filozofların iddia ettiği gibi kâinat üzerinde tasarrufta bulunmaktan vaz geçmiş, insanı kendi aklı ve hevasıyla baş başa bırakmış, ilgisiz bir ilah değildir. O, "fa'alü'l-lima yurîd" (dilediğini dilediği anda yapma kudret ve keyfiyetine sahip), hay (diri) ve kayyum (her şeyin varlığı kendisine bağlı olan, kâinatı idare eden) bir ilahtır.

"...Göklerdeki ve yerdekiler hep O'nundur..." (Bakara suresi, 116. ayet)

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet Rabbimizi çeşitli yönlerden tanıtır. Mesela Ayetü'l-kürsî diye bildiğimiz Bakara suresi 255. ayeti şöyledir**: "Allah, O'ndan başka ilah yoktur; O, hayydir, kayyûmdur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür."**

BİLGİ KUTUSU

İhlâs suresi bütün olarak Allah'ı tanıtan tek suredir.

Bu ayette olduğu gibi Yüce Allah (c.c.), farklı yönleriyle çok sayıda ayete konu olmuştur. Onlardan birkaçını şöyle bir tabloda gösterebiliriz:

SURE ADI - AYET NO :	KONU :
Fâtiha 1-2; Bakara 163; En'âm 164; Meryem 35-36; Duhân 8.	Allah (c.c.) bütün canlıların Rabbidir.
Fâtiha 3; Mâide 98; En'âm 12	Sonsuz rahmet ve şefkat sahibidir.
Fâtiha 4; Bakara 116; En'âm 12; Yunus 68; Şûrâ 49.	Her şeyin sahibidir.
Bakara 117; Âl-i İmrân 18; En'âm 12, 73, 101; Hûd 107; Hicr 85-86; İsrâ 99; Tâhâ 50; Lokman 28; Fâtır 3; Yâsin 82; Mü'min 62; Rahmân 29; Kamer 49; Şuarâ 77-83; Necm 43-55; Kamer 55; Hadîd 3	Her şeye gücü yetendir; her şeyi yaratan, ölçülü ve düzenli yaratır, ondan başka yaratıcı yoktur.
Bakara 163; Âl-i İmrân 2, 18; Tevbe 116; Nahl 51; İsrâ 42-43, 111; Fâtiha 1; Kehf 110; Meryem 35-36; Tâhâ 98; Enbiyâ 25; Neml 70; Kasas 88; Sâffât 4-5; Şûrâ 19, 31; Zuhruf 84-86	İbadete layık yegane varlıktır, ondan başka ilah yoktur, her şey onu tespih eder, bütün hamd ona yapılır, gerçek dost ve yardımcıdır.
Şuâra 62, Bakara 186; Şûrâ 25; Tâhâ 82; Mü'min 2; Kâf 16.	Allah (c.c.) insana şah damarından yakındır, insanla beraberdir; bağışlayandır.
Âl-i İmrân 2; Kasas 88; Mü'min 65	Allah (c.c.) daima diridir.
Mâide 98; Şûrâ 25	Allah'ın (c.c.) azabı çetindir.
Tevbe 116; Arâf 54; Neml 59; Rum 19, 40; Yâsin 12	Allah (c.c.) hayatı ve ölümü var edendir.
Yunus 44;	Allah (c.c.) adildir, asla zulmetmez.
En'âm 73, 101, 103, 164; Yunus 61; R'ad 8-10; Hicr 24, 86; Neml 74; Fâtır 38	Allah (c.c.) her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.
İsrâ 43; Şuarâ 217; Rum 40	Allah (c.c.) her şeyden yücedir, büyüktür, uludur.
Rum 15-37; Yâsin 33; Zümer 5	Olmuş ve olmakta olan her şey Allah'ın (c.c.) varlığının ve kudretinin delilidir.

Ayetlerdeki anlatımlardan yola çıkarak Alemlerin Rabbini tanıyalım: Allah (c.c.), bütün varlığı yaratan, idare eden, daima diri, her şeye gücü yeten, kainattaki her şeyin sahibi ve Rabbi, her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapandır; bütün yaratılmışlardan yücedir. Daima diridir, her şeyin başı ve sonudur. Bütün canlıların yaşamı için gerekli olan şeyleri yaratır, evrenin gidişatını düzenler. İnsana hayatı bahşettiği gibi, her mevsimin ihtiyaçlarına göre dünyayı yaşama elverişli hale getirir; insan yaşamının her anını kontrol eder, insanın eceli de O'nun elindedir, bu dünyanın sonunu getirecek de ahirette hükmü geçen ve tek söz sahibi de O'dur. Demek ki evrendeki her oluşun öznesi bizzat Allah'tır (c.c.). Tarihi ve olayları yönlendiricidir. O hiçbir şeye benzemez, hiçbir şey de ona benzemez, O'ndan başka bu sıfatlara sahip hiçbir varlık yoktur. O, daima insanın yanındadır, ulaşılmaz bir varlık değildir, insana en yakın olan, en iyi dost, en büyük destektir, o en büyük güven kaynağı, dayanılıp güvenilecek varlıktır; emniyet ve esenlik veren, huzur verendir. Seven, bağışlayan, merhamet eden, hak edene sevap veren veya azab eden, yarattıklarına karşı adil olandır. İbadete yegâne layık O'dur; insanlar iman ve amel bakımından hayat boyu O'na karşı sorumludur, ahirette yaptıklarının hesabını verecektir.[1] *Lâilâhe illâllâh* ifadesi, bütün bu anlatılanların tek cümlelik özetidir. Tevhidin zıddı şirk ve küfürdür. Allah'ı (c.c.) bu evsafı ile tanımayan bütün düşünce ve inançlar, tevhide aykırı sayılır.[2]

Allah'tan başka ilah yoktur.

Allah'ın (c.c.) bu kadar detaylı tanıtılmasının sebebi, inanmaya ve tapınmaya layık sadece O'nun olduğunu (tevhid) ispat etmektir. Tevhidin, Allah'ı (c.c.) birlemenin özü, varlığında, sıfatlarında ve fiillerinde eşsiz ve benzersizliğinin kabul edilmesidir.[3] Allah'ın (c.c.) eşsizliğini İhlâs suresi veciz bir şekilde şöyle özetler: **"De ki; 'O Allah tektir. Her şey Allah'a muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir. O doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Hiçbir şey O'na denk olamaz."**

İnsan aklı, sayılan özellikleri ile Allah'ı tanıyabilir. Mümin ise O'na candan ve güvenle bağlanır. Bu bağlılık onun dinî duygularını en güzel şekilde tatmin edebilir.[4] Bir kimsenin mümin ve muvahhid sayılabilmesi, yukarıda anlatıldığı vasıflarıyla Allah'a (c.c.) iman etmesi, aklında, gönlünde ve düşüncesinde O'nu birlemesi ve yaşantısını buna göre düzenlemesi, aynı zamanda hayatının her anında ve her işinde bu imanını sergilemesidir. O, her işinde Allah'ı gözetir; her türlü iyiliğin ve güzelliğin temelinde O'nun olduğunu kabul eder. İbadetlerini, şükrünü ve duasını O'na yapar.[5] Çünkü **"... İnananlar, Allah'ı çok severler..."**[6]

NOT EDELİM

"O öyle bir Rab'dır ki sizi çamurdan yaratmış, sonra (her birinize) bir ecel tayin etmiştir. (Kıyametin kopması için) belirlenmiş bir ecel de onun katındadır. Siz ise hâlâ şüphe ediyorsunuz."

(En'âm suresi, 2. ayet)

1 M. Sait Şimşek, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 67-77; Muhsin Demirci, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 35-52.
2 Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, C 7, s. 4872.
3 Ebu Hanife, el-Fıkhu'l- Ekber, s. 8.
4 İsmail R. Faruki, Tevhid'in Düşünce ve Hayata Yansıması, s. 14-15, 39; İsmail Çalışkan, Kur'an'da Din Kavramı, s. 210-213.
5 Muhsin Demirci, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 44.
6 Bakara suresi, 165. ayet.

1.2. İnsan

Kur’an-ı Kerim’in ana konularından birisi de insandır. Bu konudaki ayetleri iki gurupta toplayabiliriz. Birinci gurupta insanın yaratılışına ve nasıl bir varlık olduğuna, ikincide ise onun değerine ve Allah’a (c.c.) karşı sorumluluğuna ilişkin ayetler yer alır.

Kur’an-ı Kerim’in açık ifadelerine göre diğer varlıklar gibi insanı yaratan da Allah’tır (c.c.). İlk yaratılışta onun asıl hammaddesi topraktır. Allah kudreti ile onu şekilden şekle çevirmiş, sonra ruh, can vererek “insan” yaratmış, böylece Hz. Âdem var olmuştur.[7] Hz. Âdem (a.s.) ve eşinden de insan nesli çoğalmıştır. Onlardan sonra da her insan bir anne babadan doğmuştur. İşte bu çoğalma yani anne-babadan olma da Allah’ın (c.c.) yaratması ile gerçekleşir. Bu mesele Mü’minûn suresi 12-14. ayetlerinin konusudur ve şu şekilde ifade edilir:

“Biz insanı (başlangıçta), çamurdan, süzülmüş çamurdan yarattık. Sonra (her bir insanın biyolojik yaratılışında, önce) onu bir su damlası halinde sağlam bir yere (ana rahmine) yerleştirdik. Sonra bu az suyu embriyoya (alaka) çevirdik. Alaka'yı da bir et parçası haline (mudğa) getirdik. Mudğayı da kemiklere dönüştürdük ve bu kemiklere et giydirdik. Nihayet onu bambaşka bir varlık olarak ortaya çıkardık. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!”

İnsanın yaratılışı diğer varlıklara göre özeldir. O, şerefli bir varlıktır, en güzel surette yaratılmıştır; diğer yaratılanlara verilmeyen akıl, ilim, düşünme, konuşma, irade ve seçim yapma nimeti ona verilmiş, böylece evrenin seçkin varlığı olmuştur. İşte buna Kur’an-ı Kerim’in dilinde ‘fıtrat’ denir.[8] Bu niteliklere sahip olduğu içindir ki insan sorumluluk yüklenmiştir. Kur’an-ı Kerim’in insanın yaratılışına çok yer verilmesinin asıl nedeni de onun kendisini yaratan Rabbini tanıması ve onunla sağlıklı bir ilişki kurmasını sağlamaktır.[9]

Yüce Allah, rahmetinin göstergesi olarak evreni insanın emrine sunmuş, yaşam için ihtiyaç duyacağı bütün imkânları önüne sermiştir. Karşılığında da sadece kendisini tanımasını ve inanmasını istemiştir. Her insan kendi nasibince bu dünyadan faydalanır, kazanır ve onunla yaşamını devam ettirir. Fakat insan, ufacık bir eksiklik gördüğünde hemen nankörce Allah’ı suçlar. Fecr suresinde 15-16. ayetlerde insanın bu tutarsızlığına işaret vardır:

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”
(Zariyat suresi, 56. ayet)

NOT EDELİM

“Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir. Azamet ve kerem sahibi Rabbinin zâtı ise bâki kalır. Artık Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O’ndan ister (O’na muhtaçtır). O her an yaratma halindedir. Artık Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?”

(Rahmân suresi, 26-30. ayetler)

7 bk. Hac suresi, 5. ayet; Sâffât suresi, 11. ve 71. ayetler; En’âm suresi, 2. ayet.
8 bk. İsrâ suresi, 70. ayet; Tîn suresi, 4-5. ayetler; İnsân suresi, 2. ayet; Rûm suresi, 30. ayet.
9 Muhsin Demirci, Kur’an’ın Ana Konuları, s. 79-94, 100-106.

PAYLAŞALIM

“Biz insana doğru yolu gösterdik, artık ister şükreder ister nankörlük eder.”

(İnsan suresi, 3. ayet)

Yukarıdaki ayeti okuyunuz ve insanın iradesi açısından düşünüp arkadaşlarınızla paylaşınız.

“İnsan, her ne zaman Rabbi onu imtihan eder, ona ikram eder ve nimetler verirse, o vakit ‘Rabbim bana cömertçe verdi. Fakat her ne zaman da imtihan eder, rızkını daraltırsa o vakit de ‘Rabbim bana lütfu kesti.’ der.”

Rabbimizin, insana olan rahmetinin başka bir göstergesi de vahiydir. Allah, onu vahiyle muhatap almıştır. Bu sayede o Rabbini tanır, O’nun razı olduğu dinini bilir, doğruyu ve yanlışı, bu dünyada ve ahirette mutlu olmanın yolunu bulur. Tarih boyu birçok peygamber Allah’tan (c.c.) aldığı vahyi insanlara iletmiş, Allah’ın (c.c.) yolunu göstermiştir. Şüphesiz kıyamete kadar en doğru ve en gerçekçi yolu Kur’an-ı Kerim göstermektedir ve gösterecektir.[10] Yol göstermek Allah’a (c.c.), seçim yapmak insana aittir. O, doğruyu ve yanlışı, hakkı ve batılı tercihte özgürdür, kendi irade ve isteği ile yolunu seçer, kimse zorla iman ettirilmez. Şu ayetleri bu doğrultuda okuyalım:

“Resulüm! İnsanlara ulaştırman için bu kitabı sana biz indirdik. Kim doğru yola giderse kendi yararına gitmiş olur. Kim sapıtırsa kendi zararına sapıtmış olur. Sen onlardan sorumlu değilsin.”[11]

“Biz insana doğru yolu gösterdik, artık ister şükreder ister nankörlük eder.”[12]

Bir kısım insanlar Allah’ın (c.c.) bu çağrısına kulak verir ve iman eder, O’nun dinini kabul eder, mü’min ve Müslüman olur. Ne var ki, bazı insanlar Rabbini tanımaz, gösterdiği yolda yürümeyi kabul etmez; bazıları inanıyormuş gibi yapar; bazıları da başka ilahlar edinirler. Böylece ya kâfir, ya münâfık veya müşrik adıyla anılır. Kendisini yaratanı tanımayan bir kâfîr[13] üzerinden şöyle sorulmuştur: **“Ey insan! Cömert olan Rabbine karşı seni gurura sürükleyen nedir? Halbuki O, seni yarattı, sana en güzel biçimi verdi, her şeyini yerli yerince yaptı. İnsana dilediği bir şekil verdi.”**[14]

“...O, seni yarattı, sana en güzel biçimi verdi, her şeyini yerli yerince yaptı...”
(İnfitâr suresi, 7-8. ayetler)

İnsanın sorumlu olması ve yaptıklarından hesap vermesi de işte bu özgür seçimine dayanır. Özgürce yaptığı eylemlerinden ahirette hesap verecek, bunun sonucuna göre iyi veya kötü karşılık alacaktır.[15]

Kur’an-ı Kerim, insana inmiş, ona hitap eden bir kitaptır. O, sahih bir dini, iç ve dış benliğinde mümin kimliğini oluşturmuş bir insanı ve böyle müminlerin meydana getirdiği Müslüman bir toplumu hedefler. Böyle güzel insanları ayetler şöyle tasvir eder:

10 bk. İsrâ suresi, 9. ayet.
11 Zümer suresi, 41. ayet.
12 İnsân suresi, 3. ayet.
13 Taberî, Câmi‘u’l-Beyân, C 24, s. 178.
14 İnfitâr suresi, 5-14. ayetler.
15 Muhsin Demirci, Kur’an’ın Ana Konuları, s. 79-94, 110-128.

“... Müminler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, Allah’ın (c.c.) ayetleri okunduğu zaman da imanlarını artırır. Onlar sadece Allah’a (c.c.) güvenip dayanırlar, namazlarını dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiklerimizden karşılıksız infak ederler. İşte bunlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında derece derece mükâfat, bağışlanma ve bol rızık vardır.”[16]

“Rabbinize sessizce ve gönülden yakarın. Doğrusu O aşırı gidenleri sevmez. Düzen sağlandıktan sonra yaşadığınız yerde bozgunculuk yapmayın. Allah’a (c.c.) korkarak ve umutla yalvarın. Doğrusu Allah’ın (c.c.) rahmeti iyi davrananlara yakındır.”[17]

“De ki: ‘Gelin, size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri anlatayım. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyi davranın, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin... Gizli veya açık hiçbir kötülüğe yaklaşmayın, Allah’ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymayın... Erginlik çağına erişene kadar yetimin mallarını koruyun, kendinize almayın, ölçüyü-tartıyı adaletle yerine getirin. Bir kimseye ancak gücünün yeteceği kadar yükümlülük veririz. Akrabanız da olsa konuştuğunuzda adaletten ayrılmayın. Allah’ın antlaşmasını yerine getirin. Allah bunları size öğüt alıp düşünesiniz diye anlatmaktadır.”[18]

Ayetlerin bize anlattıklarından anlıyoruz ki olgun bir mümin, özgür iradesi ve aklı ile yaratanına kesin iman ve itaat eder. Mümin, sorumluluk bilincine sahiptir. Bu nedenle yaptıklarını neye göre, niçin yaptığının farkındadır. Yine o, Rabbine her zaman ibadet ve dua eder; ibadetlerini huşu ve samimiyetle yapar. Kur’an-ı Kerim’in ve Resûlullah'ın öğretileri doğrultusunda ahlaklı bir insan olmaya çalışır. Bu yüzden o, sosyal hayatta insanlarla iyi münasebetler kurar; bütün yaratılanlara şefkat ve hoşgörü prensibine[19] göre davranır. İnsana hürmet eder, insanın haklarını ve hayatını korur; adalet, eşitlik ve iyiliğin egemenliği, kötülüklerin önlenmesi, yaşadığı toplumun, hatta bütün insanlığın refahı ve mutluluğu için mücadele eder.[20]

1.3. Nübüvvet

İnsan, bu dünyadaki hayatını kendi başına idare edecek yetkinliğe sahiptir. Fakat o, her zaman ve her konuda doğruyu bulma ve tespit etme kapasitesine sahip değildir. Allah, din ve ahiret konuları böyledir. Tarihten bugüne insanların

ARAŞTIRALIM

Ulü’l azim kavramını ve ulü’l azim peygamberleri araştırınız.

“(Ey Resûlüm!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”
(Enbiya suresi, 107. ayet)

16 Enfâl suresi, 1-4. ayetler.
17 A’râf suresi, 55-56. ayetler.
18 En’âm suresi, 151-152. ayetler.
19 bk. A. Hamdi Akseki, İslam Dini, s. 227-288.
20 İsmail Çalışkan, Kur’an’da Din Kavramı, s. 218-240.

PAYLAŞALIM

Peygamberlerin sıfatlarının neler olduğunu araştırarak düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

NOT EDELİM

Kur'an-ı Kerim'in ifadelerine ve tarihsel tecrübelere göre peygamber olmadan dinin doğru bir şekilde öğrenilmesi ve yaşanması mümkün değildir.

Peygamberler silsilesi Hz. Muhammed (s.a.v.) ile tamamlanmış, nübüvvet son bulmuştur.

zaman zaman haktan sapmaları, kötülüklere dalmaları da bunun göstergesidir. Nübüvvet (peygamberlik), gerek Allah ve din hakkında doğruyu göstermek, gerekse batıl yoldan kurtarmak, kulluğun sadece Allah'a (c.c.) yapılmasını sağlamak için insanlığın daimi rehberi olmuştur.[21] Nübüvvet, Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarını insanlara bildirme görevi ve yetkisidir. Bu görevi üstlenen kişiye, "nebi" veya "rasûl" denir. Her ikisinin yerine dilimizde "peygamber" kelimesi kullanılır. Allah, peygamberine bilgileri ve emirlerini vahiy yoluyla verir. Allah'tan (c.c.) peygambere vahyi Cebrail (a.s.) adlı melek getirir.[22]

Allah, insanı başıboş bırakmadığının somut işareti olarak daima peygamberler göndermiştir. Nisâ suresi 163-165. ayetler peygamberleri ve gönderiliş amacını şöyle özetler:

"Biz, Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiştik. Davud'a da Zebûr vermiştik. Nice peygamberler gönderdik ki onların bir kısmının kıssasını sana daha önce anlattık, bir kısmını da anlatmadık. Allah, Musa ile de konuştu. Müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler gönderdik ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah, üstündür, her şeyi yerli yerince yapandır."

Peygamberlerin görevi, insanlara Allah'ın (c.c.) yolunu göstermek, dinini ulaştırmak, iyileri müjdelemek, adaleti gerçekleştirmek, insanlar arasındaki ihtilafları çözmek, yanlışa ve sapkınlıklara karşı uyarmaktır.[23] O halde nübüvvetin hedefini, dünya hayatında insana yol göstermek, ahirette kurtuluşuna vesile olmak diye özetleyebiliriz. Bu nedenle peygamber gönderilmeden insanlar sorumlu tutulmayacaktır.[24] Öte yandan bütün peygamberler Allah'ın (c.c.) dini İslam'ı tebliğ etmişlerdir. Kaynak tek, tebliğ edilen şey aynıdır. Farklı din adları peygamberlerden sonra insanlar tarafından ortaya çıkarılmıştır.

Gerek Kur'an-ı Kerim'in ifadeleri gerekse tarihsel tecrübe gösteriyor ki, peygamber olmadan dinin sahih bir şekilde öğrenilmesi ve yaşanması zordur. Yine Allah'ın (c.c.) kitabının anlaşılması ve hayata aktarılmasında peygamberin rehberliğinden vazgeçilemez. Ancak peygamberler, din

21 bk. Nahl suresi, 36. ayet.
22 Muhsin Demirci, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 131-132.
23 bk. Bakara suresi, 213. ayet; Yûnus suresi, 74. ayet; Hadîd suresi, 25-27. ayetler; Şûrâ suresi, 13. ayet; En'âm suresi, 48, 84-86. ayetler; A'raf suresi, 35. ayet; İbrâhîm suresi, 4. ayet; İsrâ suresi, 94. ayet.
24 bk. En'âm suresi, 131. ayet.

kurucusu veya din koyucusu değildir, sadece Allah'ın (c.c.) din adına vahyettiklerini insanlara tebliğ ederler.[25] Onlar, Allah'ın (c.c.) dinini anlatır ve bizzat yaşayarak örnek olurlar.[26] Şüphesiz onlar insandırlar,[27] fakat Allah'ın (c.c.) seçtiği en seçkin kişilerdir. Onlar, yaşamları, üstün mücadeleleri ve iyi insan örneklikleri ile dinde güven kaynağıdırlar. Bu örneklikleri, insanların dini tanımaları ve kolayca kabul etmelerini sağlar. Yine de tarihte peygamberlerin Allah'tan (c.c.) alıp insanlara bildirdiklerini kabul etmeyen ve inkârda direnenler olmuştur. Bazıları da bir mucize getirmesi halinde inanacağını söylemiş, peygamberler de Allah'ın (c.c.) izni ve kudreti ile mucizeler göstermişlerdir. Fakat nankörler yine de iman etmemişlerdir.

Peygamberler silsilesi Hz. Muhammed (s.a.v.) ile tamamlanmış, nübüvvet son bulmuştur. Onun önceki peygamberlerden farkı bütün insanlığa ve bütün zamanlara gönderilmiş olmasıdır.[28] Onun en büyük ve evrensel mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Artık Allah'ın (c.c.) dininin öğrenilmesi ve yaşanması Kur'an-ı Kerim aracılığıyla ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebliğ ettiği ve gösterdiği şekilde olacaktır. İnsanlar, dini anlama ve yorumlamada doğruyu yaptıkları gibi yanlış da yapabilirler. Kur'an-ı Kerim ise her zaman ve mekânda öğretme, uyarma ve müjdeleme işlevini yerine getirmektedir. Böylece Allah'ın (c.c.) vahyi hem süreklilik kazanmakta hem de dünya hayatındaki önemini korumaktadır.[29]

1.4. Dünya

Kâinatın yaratılışı ile ilgili ayetler, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki bütün varlıkları yaratanın Yüce Allah olduğunu, bunların tasarruf ve hâkimiyetinin O'nun elinde bulunduğunu anlatır. Özel olarak arz (yeryüzü) kelimesi, insanın yaşadığı dünya için kullanılır. Bitki, hayvan, dağ, deniz, nehir gibi varlıklara yapılan atıflarda, onların dünya hayatının bir parçası olduğu ve insanın istifadesine sunulduğu belirtilir. Buna göre dünya, bir yandan Allah'ın (c.c.) emrindeki varlıklardan bir varlık, öte yandan insanın hizmetine ve yaşamına sunulmuş en büyük nimettir.[30]

Kur'an-ı Kerim Allah'ın (c.c.) kudretinin delili bakımından dünyanın ve dünyadakilerin yaratılışını öne çıkarır. Fakat

"...Allah, her şey üzerinde kudret sahibidir." (Kehf suresi, 45. ayet)

YAZALIM

"Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü ziynetini takınıp, (rengârenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (âfetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz."

(Yûnus suresi, 24. ayet)

Yukarıdaki ayette verilen örnekten anladıklarınızı defterinize yazınız.

25 bk. A'râf suresi, 35. ayet; Yûnus suresi, 15-16. ayetler; İbrâhîm suresi, 11. ayet; Ahzâb suresi, 39. ayet; Şûrâ suresi, 48. ayet; Mülk suresi, 44-46. ayetler.
26 bk. Ahzâb suresi, 21. ayet; Mümtehine suresi, 4, 6. ayetler.
27 bk. İsrâ suresi, 95. ayet; Enbiyâ suresi, 8. ayet; Furkân suresi, 20. ayet.
28 bk. Enbiyâ suresi, 107. ayet; Furkân suresi, 1-2. ayetler; Sebe suresi, 28. ayet; Şûrâ suresi, 7. ayet; A'raf suresi, 158. ayet.
29 bk. Sait Şimşek, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 98-132; Muhsin Demirci, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 132-148.
30 Muhsin Demirci, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 55-76.

DEĞERLENDİRELİM

“Dünya hayatı, bir oyundan, bir oyalanmadan başka nedir? Ahiret yurdu korunan müttaki için daha hayırlıdır. Bu gerçeği hâlâ düşünmeyecek misiniz?”
(En’âm suresi, 32. ayet)

“Bu dünya hayatı bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Keşke bilselerdi!”
(Ankebût suresi, 64. ayet)

Yukarıdaki ayetleri dünya-ahiret dengesi açısından değerlendirelim.

“dünya hayatı”na karşı, ahiret hayatının değerli olduğunu her zaman ifade eder. Bu, Kur’an-ı Kerim’de şu şekilde tasvir edilir: **“Onlara dünya hayatının örneğini ver: O, gökten indirdiğimiz yağmur gibidir. Onunla yeryüzündeki bitkiler boy verip birbirine karışır. Fakat bütün bu canlılık sonunda rüzgârın savurduğu kuru çer çöpe döner. Allah, her şey üzerinde kudret sahibidir.”**[31] Burada anlatıldığı gibi, dünya hayatı, yağmurla şenlenen bir yere benzer; güzeldir, hayat doludur, neşe ve mutluluk vardır. Mevsimler ilerledikçe o güzelim bitki örtüsü solar gider, insan hayatı da ilerledikçe solar ve bir gün tamamen sonlanır. İşte bu hayatta karşımıza çıkan güzellikler, türlü türlü nimetler, yaşam için gerekli olan şeylerdir.[32] Fakat bunların bir başka anlamı daha vardır, o da imtihandır. Yüce Rabbimiz ayette bunu bize şöyle bildirir: **“İnsanların hangisinin daha güzel amel yaptığını deneyelim diye yeryüzündeki şeyleri ona bir ziynet yaptık.”**[33]

Dünya hayatı, özünde imtihandır. İyinin kötünün, mü’minin kâfirin, adilin zalimin ortaya çıktığı yerdir. İmtihan dünyasındayız, bizi yaratana, bu nimetleri önümüze serene iman etmeliyiz ve onun buyurduğu şekilde yaşamaya çalışmalıyız. Dünya hayatı, insanın insanlığını ve Müslümanlığını sergilediği bir alandır. Bu imtihanı başarıyla geçen ahireti de kazanmış demektir. İnanmayan ise sadece dünyadan istifadesi ile kalır, ahirete götüreceği bir şeyi yoktur.[34]

Kur’an-ı Kerim nazarında dünya hayatı, kötülenmez değer de verilmez, hele hele aşırı bağlanılacak bir nesne gibi hiç görülmez. Sadece dünya hayatını tercih edip dini umursamayan, diğer insanları unutan, daha kötüsü Allah’ı (c.c.) ve ahireti yok sayan kimseler kınanır.[35] Hesabını bilmediği bir zenginliğe kavuşan, fakat bunu sırf kendi çabasıyla elde ettiğini iddia eden, Allah’ı, ahireti ve o malda hakkı olan fakir fukarayı unutan Karun’un hikayesi[36] bunun için anlatılır. Halbuki insanın bütün kazandıklarının asıl sahibi Allah’tır (c.c.), rızkı veren de O’dur. Bu nedenle müminler kazandıklarından başkalarını da faydalandırırlar.[37] İnfak ve sadaka, sahip olduklarını başkalarıyla paylaşmak demektir. Müslüman, elinden geldiği kadarıyla başka insanlara gönülden bağışta bulunur. Zekât ise her zengin Müslümanın yılda bir defa muhtaçlara yaptığı farz olan yardımdır. Böylece dünya hayatının zorlukları birlikte aşılmaya çalışılır.[38]

İnsan helal ve temiz kazancına sahip çıkmalıdır.

31 Kehf suresi, 45. ayet.
32 bk. Câsiye suresi, 13. ayet.
33 Kehf suresi, 7. ayet.
34 bk. A’râf suresi, 32. ayet.
35 bk. Nisâ suresi, 94. ayet; En’âm suresi, 29; Tevbe suresi, 38. ayet.
36 bk. Kasas suresi, 76-84. ayetler.
37 bk. Bakara suresi, 265. ayet.
38 Sait Şimşek, Kur’an’ın Ana Konuları, s. 258-263.

Kur'an-ı Kerim'in sıkça vurguladığı bir gerçek de dünya hayatının geçici, ahiret hayatının ise kalıcılığıdır. Bu durumda dünya, ahirete hazırlığın yeridir. İnsan bu hakikati görerek hazırlıklı olmalıdır. Allahu Teala'nın şu uyarısı bunun için değil midir?: **"Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Hiçbir babanın çocuğuna bir yarar sağlayamayacağı, hiçbir çocuğun da babasına bir yarar sağlayamayacağı günden korkun! Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O aldatıcı şeytan da Allah'la sizi aldatmasın."**[39]

Kur'an-ı Kerim'e göre, insan helal ve temiz kazancına sahip çıkmalı, onu artırmak için var gücüyle çalışmalıdır.[40] O yüzden mümin, dünya hayatının bütün imkânlarından yararlanır, dünya hayatını insanî ve İslami ölçülerde en iyi şekilde değerlendirir, güzel bir hayat yaşamaya çalışır. Fakat burada kalıcı olmadığı şuurundadır. Bilir ki her şeyin asıl sahibi Allah'tır (c.c.), asıl mülk ve hükümranlık O'na aittir; kendisi de ölecek, dünyanın da sonu gelecektir.[41] Bu yüzden kazandığını kaybettiğinde kriz hali yaşamaz, ölümden de hiç korkmaz, çünkü o her zaman ahirete, Allah'a (c.c.) hesap vermeye hazırdır. Kur'an-ı Kerim'in öğrettiği gibi, dünya ve ahirette iyi bir hayat için şu şekilde dua etmeyi ihmal etmez: **"...Rabbimiz! Bize dünyada bir iyilik ahirette de bir iyilik ver! Bizi ateşin azabından koru!"**[42]

Dünya mükellefiyet, sorumluluk ve imtihan yeri; ahiret ise karşılık yeridir.

1.5. Ahiret

'Son, sonraki' anlamına gelen ahiret kelimesi, dünya hayatından sonra yaşanacak bir hayatı anlatır. Kur'an-ı Kerim'in kâinat ve zaman tasavvuru, görünen alemle ve dünya ile sınırlı değildir. Öteki dünya (ahiret) başlı başına bir alemdir ve o bu dünyanın devamıdır, yeni bir hayatın adıdır. Gerek kıssalar ve gerekse yapılan işlerin akıbeti anlatılırken mutlaka ahiret söz konusu edilir. Bu nedenle Allah'a (c.c.) imandan sonra en çok bahsedilen konu ahirete imandır. Kısaca, Allah (c.c.) ve ahiret hayatı fikri, Kur'an-ı Kerim'in tamamında yer alır. Dolayısıyla tevhid ve ahiret, İslamın iki temelidir, birbirinden ayrılamaz. İslam alimleri, bu durumu göz önüne alarak, İslam'ın Allah'a (c.c.) ve ahirete iman olmak üzere iki temele dayandığını söylemişlerdir.

Ahiret yurdu, bu dünyada insanın yaptıklarının karşılığının görüleceği, meyvelerinin alınacağı yerdir. Dünya, mükellefiyet, sorumluluk ve imtihan yeri, ahiret ise karşılık yeridir. Eğer ahiret olmazsa, dünya hayatının anlam ve

YAZALIM

"Rablerinin huzuruna getirilirken sen onları bir görsen! Allah "Bu (yeniden dirilme haberi) hak değil miymiş?" diyecek. Onlar da "Evet Rabbimize andolsun ki öyleymiş" diyecekler. Allah da "inkâr ettiğinizden dolayı tadın azabı!" diyecek."

(En'âm suresi, 30. ayet)

Yukarıdaki ayette Allahu Teala'nın hangi özellikleri vurgulanmıştır? Yazınız.

....

....

....

....

....

39 Lokmân suresi, 33. ayet; Fâtır suresi, 5. ayet.
40 bk. Mâide suresi, 87-88. ayetler; Mülk suresi, 15. ayet.
41 bk. Zümer suresi, 6. ayet; Şûrâ suresi, 49. ayet; Hadîd suresi, 5. ayet.
42 Bakara suresi, 201. ayet.

Allah kimin ne yaptığını bilmektedir.
(bk. Zümer suresi, 70. ayet)

DEĞERLENDİRELİM

"O gün insanlar amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."

(Zilzal suresi, 6-8. ayetler)

Yukarıdaki ayetleri okuyunuz ve ahirette insanları karşılaşacağı durumlar açısından değerlendiriniz.

YORUMLAYALIM

"Yaptıklarından dolayı hoşnutturlar. Yüksek bir cennettedirler. Orada hiçbir boş söz işitmezler. Orada akan bir kaynak vardır. Orada yüksek tahtlar, konulmuş kadehler, sıra sıra yastıklar, serilmiş gösterişli yaygılar vardır."

(Ğaşiye suresi, 9-16. ayetler)

Yukarıdaki ayetleri okuyunuz ve inanan insanların cennette görecekleri mükafat açısından yorumlayınız.

hikmeti kalmazdı; ahiret olmazsa dünyada yaptıklarımızın bir değeri olmazdı, Allah'a (c.c.) kulluk yapmanın sonucu da görülmezdi.

Ayetlerden anladığımıza göre ahiret hayatının belli başlı aşamaları şöyledir:

1. Her bir insanın ömrünü tamamlayıp ölmesi (ecel, mevt), kabre konulması ve berzah alemi (dünya-ahiret arasındaki geçiş),
2. Bu dünyanın sonunun gelmesi (es-sâ'ah, yevmü'l-kıyâme),
3. Yeniden dirilme (ba's),
4. Allah'ın (c.c.) huzurunda toplanma (haşr),
5. Amel defterine göre hesabın görülmesi ve karşılığının verilmesi (mizân, yevmü'l-hisâb, yevmü'l-cezâ),
6. Cennet veya cehennem hayatının başlaması.

Kur'an-ı Kerim'de bu aşamaların her biri hakkında ayrıntılı bilgi buluruz.

Yukarıdakilere benzeyen çok sayıdaki ayette kıyametin mutlaka kopacağı, dirilmenin kesinlikle gerçekleşeceği, herkesin kendi hesabını kendisinin vereceği ve cennet-cehennem sahneleri tekrar eder. Tekrarın ilk sebebi bir çok insanın ahiret konusunda şüpheye kapılması, ölümden sonra yeniden dirilmeyi imkansız görmesidir. Halbuki ahiret, Allah'ın (c.c.) dilemesi ve kudreti ile gerçekleşecektir. Dolayısıyla ahireti ya da ahiretin bir aşamasını inkar eden Allah'ı (c.c.) inkâr etmiştir. Allah'ı (c.c.) inkar eden ahireti de inkar etmiş sayılır.

İnkârcılar yeniden diriltildiklerinde gerçeği anlayacak ve şaşkın şaşkın etraflarına bakacaklardır. Hesap vermenin de gerçek olduğunu görünce Allah'tan (c.c.) 'Beni dünyaya gönder de benden istediklerini kat kat fazlasıyla yapayım.' diye istekte bulunacaklardır, ama artık çok geç kalmışlardır, iş işten geçmiştir.

Şayet insan Allah'ı (c.c.) iyi tanırsa, O'nun yeniden diriltebileceğini, kullarını hesaba çekeceğini, onlara hak ettikleri karşılığı vereceğini kabul eder ve öylece de inanır. Elbette O, peygamberler dahil bütün insanlara bu dünyada yaptıklarının veya yapmadıklarının hesabını soracaktır. O, kimin ne yaptığını bilmektedir. Kimse itiraz etmeye cesaret edemeyecektir. Terazi o gün en doğru şekilde tartacak, artık kimin iyilik tarafı ağır basarsa o kurtulacak, kimin de iyilik tarafı hafif gelirse o da kendine yazık eden diğerleri gibi acı bir azabı hak etmiş olacaktır.[43]

43 bk. A'râf suresi, 6-9. ayetler.

İLKELER ÇIKARALIM

"Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Bunda şüphe yoktur, fakat insanların çoğu inanmıyorlar." (Mü'min suresi, 59. ayet)

"Sûr'a üfürüleceği ve Allah'ın dilediği kimselerden başka göklerdeki ve yerdeki herkesin korkuya kapılacağı günü anlat. Hepsi de boyunlarını bükerek O'na gelirler." (Neml suresi, 87. ayet)

"O gün gökyüzü erimiş maden gibi ve dağlar savrulmuş yün gibi olur. Hiçbir dost dostunu sormaz." (Meâric suresi, 8-10. ayetler)

"Düşün o günü ki dağları yürütürüz, yeryüzünü çıplak görürsün ve onların hepsini mahşere toplamışızdır da hiç bir kimse bırakmamışızdır." (Kehf suresi, 47. ayet)

"İnsan görmüyor mu ki, biz onu bir damla sudan yarattık. Bir de bakıyorsun ki, açıkça isyan ediyor. Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal vermeye kalkışıyor ve 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diyor. De ki, onları ilk defa yaratmış olan diriltir. Çünkü O, her türlü yaratmayı çok iyi bilir." (Yâsin suresi, 77-79. ayetler)

"O gün varıp durulacak yer sadece Rabbinin huzurudur." (Kıyâmet suresi, 12. ayet)

"Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha üstün karşılık vardır. Kim bir kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler ancak yaptıkları kadar ceza görürler." (Kasas suresi, 84. ayet)

"İman edip güzel işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedi kalacakları ve altından ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır... Allah'ın nimetlerini inkâr ile değiştirenleri ve kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi? Onlar cehenneme girecekler. O ne kötü karargahtır." (İbrâhîm suresi 23, 28-29. ayetler)

Yukarıdaki ayetleri okuyunuz ve ahiret hayatıyla ilgili ilkeler çıkarınız.

Sonuç olarak, ölüm, bir son değil, yeni bir hayata başlangıçtır. Ölüm ile kişinin bu dünyaya ait bütün tasarruf ve bağlantıları kesilir. Onun için artık ahiret hayatı başlamış demektir. Haklının-haksızın, adilin-zalimin, müttakinin-günahkârın ortaya çıkacağı, ona göre de ödül ya da ceza alacağı yerdir ahiret. Allah adaleti gereği kimseye zulmetmez, herkes hak ettiği karşılığı alır. Kim zerre miktarı iyilik yapmış, güzel iş ortaya koymuşsa mutlaka onun karşılığını görecektir. Tersi de geçerlidir, zerre miktarı kötü iş yapan da kesinlikle karşılığının görecektir.[44] Cennetlikler Allah'ın (c.c.) büyük ikramı ile karşılaşacak, hayal edemeyecekleri mutlu bir hayata kavuşacaklardır.[45] Cehennem de dayanılmaz acılar yurdu olacaktır.

Ahirete, hesaba ve karşılık görmeye inanan insan, dünya hayatında yanlış, günah, haksızlık, zulüm gibi dinin yasakladığı, insanların hoş görmedikleri ve Allah'ın (c.c.) razı olmadığı şeyleri yapmaz; hukuktan, adaletten ve ahlaktan sapmaz. Allah'a (c.c.) ve insanlara karşı bütün sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmeye bütün gücüyle çalışır. Kimsenin hakkını yemez, kendi hakkını yedirmez, hakkına razı olur; zulüm yapmaz zulme razı olmaz. Dünyanın zorluklarına dayanır, acılarına katlanır. Ölüm düşüncesi, onu dünyaya tapacak kadar bağlanmaktan uzak tutar; sahip olduklarını kaybedince kendisini kaybetmez. İbadetlerini yerli yerince yapar, hayır hasenatı eksik etmez; bunların karşılığını da Rabbinden bekler. Hasılı bu dünyada gerçek bir mümin hayatının, ahirette mutluluk demek olduğunu bilir. Allah'ın (c.c.) razı olduğu salih amel yapmanın ahirette karşılığının kat kat kendisine döneceğinden emindir. Böyle insanların oluşturduğu bir toplum her gün daha güzele, daha mutlu bir hayata doğru sürüklenir.[46]

44 bk. Zilzâl suresi, 6-8. ayetler.
45 bk. Fussilet suresi, 30-32. ayetler.
46 Sait Şimşek, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 140-150; Muhsin Demirci, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 269-302.

2. Arapça Tefsir Metinleri

2.1. Asr Suresi (Taberî'den)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

﴿ وَالْعَصْرِ ۝١ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَف۪ي خُسْرٍ ۝٢ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۝٣ ﴾

اختلف أهل التأويل في تأويل قوله : {وَالْعَصْرِ} فقال بعضهم : هو قَسَم أقسم ربنا تعالى ذكره بالدهر ، فقال : العصر : هو الدهر . ذكر من قال ذلك : حدثني عليّ ، قال : حدثنا أبو صالح قال : ثني معاوية ، عن عليّ ، عن ابن عباس ، في قوله : { وَالْعَصْرِ } قال : العصر : ساعة من ساعات النهار .

حدثنا ابن عبد الأعلى ، قال : حدثنا ابن ثور ، عن معمر ، عن الحسن { وَالْعَصْرِ } قال : هو العشيّ . والصواب من القول في ذلك : أن يقال : إن ربنا أقسم بالعصر { وَالْعَصْرِ } اسم للدهر ، وهو العشيّ والليل والنهار ، ولم يخصص مما شمله هذا الاسم معنى دون معنى ، فكلّ ما لزِمه هذا الاسم فداخل فيما أقسم به جلّ ثناؤه .

وقوله : { اِنّ الْاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ } يقول : إن ابن آدم لفي هلَكة ونقصان .

وكان عليّ رضي الله عنه يقرأ ذلك : { اِنّ الاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ ، وإنه فيه إلى آخر الدهر } .
حدثني ابن عبد الأعلى بن واصل ، قال : حدثنا أبو نعيم الفضل بن دكين ، قال : أخبرنا إسرائيل ، عن أبي إسحاق ، عن عمر ذي مرّ ، قال : سمعت عليا رضي الله عنه يقرأ هذا الحرف :
{وَالْعَصْرِ وَنَوَائِبِ الدّهْرِ ، اِنَّ الْاِنْسانَ لَفِى خُسْرٍ ، وإنه فيه اِلى آخر الدهر } .
حدثنا بشر ، قال : حدثنا يزيد ، قال : حدثنا سعيد ، عن قتادة { اِنَّ الاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ } ففي بعض القراءات : {وإنه فيه الى آخر الدهر } .
حدثنا أبو كُرَيب ، قال : حدثنا وكيع ، عن سفيان ، عن أبي إسحاق ، عن عمرو ذي مرّ ، أن عليا رضي الله عنه قرأها : {وَالْعَصْرِ وَنَوَائِبِ الدّهْرِ ، اِنّ الاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ } .
حدثني محمد بن عمرو ، قال : حدثنا أبو عاصم ، قال : حدثنا عيسى وحدثني الحرث ، قال : حدثنا الحسن ، قال : حدثنا ورقاء ، جميعا عن ابن أبي نجيح ، عن مجاهد

{ اِنَّ الاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ } إلاّ من آمن . { اِلاَّ الّذِينَ اٰمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ } يقول : اِلاَّ الذين صدّقوا الله ووحّدوه ، وأقرّوا له بالوحدانية والطاعة ، وعملوا الصالحات ، وأدّوا ما لزمهم من فرائضه ، واجتنبوا ما نهاهم عنه من معاصيه ، واستثنى الذين آمنوا عن الإنسان ؛ لان الاِنسان بمعنى الجمع ، لا بمعنى الواحد وقوله :{ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقّ } يقول : وأوصى بعضهم بعضا بلزوم العمل بما أنزل الله في كتابه ، من امره ، واجتناب ما نهى عنه فيه . وبنحو الذي قلنا في ذلك قال أهل التأويل . ذكر من قال ذلك : حدثنا بشر ، قال : حدثنا يزيد ، قال : حدثنا سعيد ،

عن قتادة { وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ } والحقّ : كتاب الله .

حدثنا ابن عبد الأعلى ، قال : حدثنا ابن ثور ، عن معمر ، عن الحسن { وَتَوَاصَوْا بالْحَقِ } قال : الحقّ كتاب الله . حدثني عمران بن بكّار الكُلاعِيّ ، قال : حدثنا خطاب بن عثمان ، قال : حدثنا عبد الرحمن بن سنان أبو رَوْح السّكونيّ ، حِمْصيّ لقيته بإرمينية ، قال : سمعت الحسن يقول فى { وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ } قال : الحقّ : كتاب الله . وقوله : { وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ } يقول : وأوصى بعضهم بعضا بالصبر على العمل بطاعة الله . وبنحو الذي قلنا في ذلك قال أهل التأويل . ذكر من قال ذلك : حدثنا بشر ، قال : حدثنا يزيد ، قال : حدثنا سعيد ، عن قتادة { وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ } قال : الصبر : طاعة الله .

حدثني عمران بن بكار الكُلاعي ، قال : حدثنا خطاب بن عثمان ، قال : حدثنا عبد الرحمن بن سنان أبو روح ، قال : سمعت الحسن يقول في قوله { وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ } قال : الصبر : طاعة الله . حدثنا ابن عبد الأعلى ، قال : حدثنا ابن ثور ، عن معمر ، عن الحسن { وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ } قال : الصبر : طاعة الله .

2.2. Kâfirûn Suresi (Zemahşerî'den)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَۙ ﴿١﴾ لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَۙ ﴿٢﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۚ ﴿٣﴾ وَلَٓا اَنَا۬ عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْۙ ﴿٤﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۜ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾ ﴾

مكية ، وهي ست آيات ، ويقال لها ولسورة الإخلاص المقشقشتان ، أي المبرئتان من النفاق . المخاطبون كفرة مخصوصون ، قد علم الله منهم أنهم لا يؤمنون . روي أنّ رهطاً من قريش قالوا : يا محمد ، هلم فاتبع ديننا ونتبع دينك : تعبد آلهتنا سنة ونعبد إلهك سنة ، فقال : {معاذ الله أن أشرك بالله غيره } ، فقالوا : فاستلم بعض آلهتنا نصدقك ونعبد إلهك ، فنزلت ؛ فغدا إلى المسجد الحرام وفيه الملأ من قريش ، فقام على رؤوسهم فقرأها عليهم ، فأيسوا .

{ لاَ أَعْبُدُ } أريدت به العبادة فيما يستقبل ؛ لأنّ {لا} لا تدخل إلاّ على مضارع في معنى الاستقبال ، كما أن {ما} لا تدخل إلاّ على مضارع في معنى الحال ، ألا ترى أن {لن} تأكيد فيما تنفيه {لا} . وقال الخليل في {لن} : إنّ أصله {لا أن } ، والمعنى : لا أفعل في المستقبل ما تطلبونه مني من عبادة آلهتكم ، ولا أنتم فاعلون فيه ما أطلب منكم من عبادة إلهي .{ وَلَا اَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ } أي : وما كنت قطّ عابداً فيما سلف ما عبدتم فيه . يعني : لم تعهد مني عبادة صنم في الجاهلية ، فكيف ترجى مني في الإسلام .

{ وَلاَ اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا اَعْبُدُ } أي : وما عبدتم في وقت ما أنا على عبادته .

فإن قلت : فهلا قيل : ما عبدت ، كما قيل : ما عبدتم ؟ قلت : لأنهم كانوا يعبدون الأصنام قبل المبعث ، وهو لم يكن يعبد الله تعالى في ذلك الوقت . فإن قلت : فلم جاء على {ما} دون {من} ؟ قلت : لأن المراد الصفة ، كأنه قال : لا أعبد الباطل ، ولا تعبدون الحق . وقيل : إن {ما} مصدرية ، أي : لا أعبد عبادتكم ، ولا تعبدون عبادتي .

{ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ } لكم شرككم ، ولي توحيدي . والمعنى : أني نبيّ مبعوث إليكم لأدعوكم إلى الحق والنجاة ، فإذا لم تقبلوا مني ولم تتبعوني ، فدعوني كفافاً ولا تدعوني إلى الشرك .

عن رسول الله صلى الله عليه وسلم : { مَنْ قَرَأَ (سُورَةَ الْكَافِرُونَ) فَكَأَنَّمَا قَرَأَ رُبُعَ الْقُرْآنِ ، وتباعدت منه مردة الشياطين ، وبرئ من الشرك ، ويعافى من الفزع الأكبر } .

2.3. İsrâ Suresi 23-39. Ayetler (Celâleddîn el-Mahallî - Celâleddîn es-Suyûtî'den)

﴿وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّٓا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۜ اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَٓا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَٓا اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾﴾

وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه وبالوالدين إحسانا إما يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما فلا تقل لهما أف ولا تنهرهما وقل لهما قولًا كريمًا { وقضى } أمر { ربك } أن أي بأن { الا تعبدوا الا اياه } أن تحسنوا { وبالوالدين احسانا } بأن تبروهما { اما يبلغن عندك الكبر احدهما } فاعل { او كلاهما } وفي قراءة يبلغان فأحدهما بدل من ألفه { فلا تقل لهما اف } بفتح الفاء وكسرها منونا وغير منون مصدر بمعنى تبا وقبحا { ولا تنهرهما } تزجرهما { وقل لهما قولا كريما } جميلا لينا

﴿وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًاۜ ﴿٢٤﴾﴾

واخفض لهما جناح الذل من الرحمة وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيرا

{ واخفض لهما جناح الذل } ألن لهما جانبك الذليل { من الرحمة } أي لرقتك عليهما { وقل رب ارحمهما كما } رحماني حين { ربياني صغيرا }

﴿ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْۜ اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾﴾

ربكم أعلم بما في نفوسكم إن تكونوا صالحين فإنه كان للأوابين غفورا{ ربكم أعلم بما في نفوسكم } من إضمار البر والعقوق { إن تكونوا صالحين } طائعين لِلّٰهِ { فإنه كان للاوّابين} الرجاعين الى طاعته {غفورا} لما صدر منهم في حق الوالدين من بادرة وهم لا يضمرون عقوقا

﴿ وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾﴾

وآت ذا القربى حقه والمسكين وابن السبيل ولا تبذر تبذيرا{وآت} أعط { ذا القربى } القرابة

{حقه} من البر والصلة { والمسكين وابن السبيل ولا تبذر تبذيرا } بالانفاق فى غير طاعة الله

﴿ اِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا اِخْوَانَ الشَّيَاطِينِۜ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهٖ كَفُورًا ٢٧ ﴾
اِن المبذرين كانوا اخوان الشياطين وكان الشيطان لربه كفورا
{ اِن المبذرين كانوا اِخوان الشياطين } أي على طريقتهم
{ وكان الشيطان لربه كفورا } شديد الكفر لنعمه فكذلك أخوه المبذر

﴿وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَٓاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ٢٨﴾
واما تعرضن عنهم ابتغاء رحمة من ربك ترجوها فقل لهم قولا ميسورا
{ واما تعرضن عنهم } أي المذكورين من ذي القربى وما بعدهم فلم تعطهم
{ ابتغاء رحمة من ربك ترجوها } أي لطلب رزق تنتظره يأتيك فتعطيهم منه
{ فقل لهم قولا ميسورا } لينا سهلا بأن تعدهم بالإعطاء عند مجيء الرزق

﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ٢٩ ﴾
ولا تجعل يدك مغلولة إلى عنقك ولا تبسطها كل البسط فتقعد ملوما محسورا
{ ولا تجعل يدك مغلولة إلى عنقك } أي لا تمسكها عن الإنفاق كل المسك
{ ولا تبسطها } في الإنفاق { كل البسط فتقعد ملوما } راجع للأول
{ محسورا } منقطعا لا شيء عندك راجع للثانى

﴿اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا ٣٠﴾
إن ربك يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر إنه كان بعباده خبيرا بصيرا
{ إن ربك يبسط الرزق } يوسعه { لمن يشاء ويقدر } يضيقه لمن يشاء
{ إنه كان بعباده خبيرا بصيرا } عالما ببواطنهم وظواهرهم فيرزقهم على حسب مصالحهم

﴿وَلَا تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْۜ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ٣١﴾
ولا تقتلوا أولادكم خشية إملاق نحن نرزقهم وإياكم إن قتلهم كان خطءا كبيرا
{ ولا تقتلوا أولادكم } بالوأد { خشية } مخافة { املاق } فقر
{ نحن نرزقهم واياكم إن قتلهم كان خطأ } إثما { كبيرا } عظيما

﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةًۜ وَسَٓاءَ سَبِيلًا ٣٢﴾
ولا تقربوا الزنى إنه كان فاحشة وساء سبيلاً{ ولا تقربوا الزنى } أبلغ من لا تأتوه
{ إنه كان فاحشة } قبيحا { وساء } بئس { سبيلا } طريقا هو

﴿ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتٖى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِۜ
اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ٣٣﴾

ولا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق ومن قتل مظلوما فقد جعلنا لوليه سلطانا فلا يسرف
في القتل إنه كان منصورا {ولا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق ومن قتل مظلوما فقد
جعلنا لوليه} لوارثه { سلطانا } تسلطا على القاتل { فلا يسرف } يتجاوز الحد { في القتل }
بأن يقتل غير قاتله أو بغير ما قتل به { إنه كان منصورا }

﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتٖيمِ اِلَّا بِالَّتٖي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۖ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُ۫لًا ٣٤﴾

ولا تقربوا مال اليتيم إلا بالتي هي أحسن حتى يبلغ أشده وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسؤولا
{ ولا تقربوا مال اليتيم إلا بالتي هي أحسن حتى يبلغ أشده وأوفوا بالعهد }
إذا عاهدتم الله أو الناس { إن العهد كان مسؤولا } عنه

﴿وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقٖيمِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْوٖيلًا ٣٥﴾

وأوفوا الكيل إذا كلتم وزنوا بالقسطاس المستقيم ذلك خير وأحسن تأويلا { واَوفوا الكيل }
أتموه { إذا كلتم وزنوا بالقسطاس المستقيم } الميزان السوي {ذلك خير وأحسن تأويلا} مآلا

﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌۜ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُو۬لٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُ۫لًا ٣٦﴾

ولا تقف ما ليس لك به علم إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسؤولا
{ ولا تقف } تتبع { ما ليس لك به علم إن السمع والبصر والفؤاد } القلب
{ كل أولئك كان عنه مسؤولا } صاحبه ماذا فعل به

﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۚ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ٣٧﴾

ولا تمش في الأرض مرحا إنك لن تخرق الأرض ولن تبلغ الجبال طولا
{ ولا تمش في الأرض مرحا } أي ذا مرح بالكبر والخيلاء
{ اِنّك لن تخرق الاَرْض } تثقبها حتى تبلغ آخرها بكبرك
{ ولن تبلغ الجبال طولا } المعنى أنك لا تبلغ هذا المبلغ فكيف تحتال

﴿كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ٣٨﴾

كل ذلك كان سيئه عند ربك مكروها { كُلُّ ذٰلِكَ } المذكور { كان سيئه عند ربك مكروهًا }

﴿ذٰلِكَ مِمَّٓا اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِۜ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فٖي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ٣٩﴾

ذلك مما أوحى إليك ربك من الحكمة ولا تجعل مع الله إلها آخر
فتلقى في جهنم ملومًا مدْحورًا { ذلك مما أوحى إليك } يا محمد
{ ربك من الحكمة } الموعظة
{ ولا تجعل مع الله إلها آخر فتلقى في جهنم ملوما مدحورا } مطرودا من رحمة الله

2.4. Mü’minûn Suresi 1-10. Ayetler (Muhammed Ali es-Sâbûnî’den)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

التفسير: ﴿ قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝١ ﴾ أى فاز وسعد وحصل على البغية والمطلوب المؤمنون المتصفون بهذه الأوصاف الجليلة، و { قَدْ } للتأكيد والتحقيق فكأنه يقول لقد تحقَّق ظفرهم ونجاحهم بسبب الإيمان والعمل الصالح، ثم عدَّد تعالى مناقبهم فقال ﴿ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝٢ ﴾

قال ابن عباس: خاشعون: خائفون ساكنون أى هم خائفون متذللون في صلاتهم لجلال الله وعظمته لاستيلاء الهيبة على قلوبهم ﴿ وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۝٣ ﴾ أى عن الكذب والشتم والهزل قال ابن كثير: اللغو: الباطل وهو يشمل الشرك، والمعاصي، وما لا فائدة فيه من الأقوال والأفعال ﴿ وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ۝٤ ﴾ أى يؤدون زكاة أموالهم للفقراء والمساكين، طيبة بها نفوسهم طلباً لرضى الله ﴿ وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝٥ ﴾ هذا هو الوصف الرابع أي عفّوا عن الحرام وصانوا فروجهم عمَّا لا يحل من الزنا واللواط وكشف العورات ﴿ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوم۪ينَۚ ۝٦ ﴾ أى هم حافظون لفروجهم في جميع الأحوال إلا من زوجاتهم وإمائهم المملوكات { فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوم۪ينَ } أى فإنهم غير مؤاخذين ﴿ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَۚ ۝٧ ﴾ أى فمن طلب غير الزوجات والمملوكات { فَاُولٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ } أى هم المعتدون المجاوزون الحدَّ في البغي والفساد ﴿ وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝٨ ﴾ أى قائمون عليها بحفظها وإصلاحها، لايخونون إذا ائتمنوا، ولا ينقضون عهدهم إذا عاهدوا قال أبو حيان: والظاهر عموم الأمانات فيدخل فيها ما ائتمن الله تعالى عليه العبد من قولٍ وفعلٍ واعتقاد، وما ائتمنه الإنسان من الودائع والأمانات ﴿ وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَۢ ۝٩ ﴾ هذا هو الوصف السادس أى يواظبون على الصلوات الخمس ويؤدونها فى أوقاتها قال في التسهيل: فإن قيل كيف كرّر ذكر الصلوات أولاً وآخراً؟ فالجواب أنه ليس بتكرار، لأنه قد ذكر أولاً الخشوع فيها، وذكر هنا المحافظة عليها فهما مختلفان.﴿ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ۝١٠ ﴾ أي أولئك الجامعون لهذه الأوصاف الجليلة هم الجديرون بوراثة جنة النعيم.

اَلْبَلاَغَة: تضمنت الآيات الكريمة وجوهاً من البيان والبديع نوجزها فيما يلي:

١- الإخبار بصيغة الماضي لإفادة الثبوت والتحقق {قَدْ أَفْلَحَ المؤمنون} كما أنَّ {قَدْ} لإفادة التحقيق أيضاً.

٢- التفصيل بعد الإجمال { الذين هُمْ فِي صَلاَتِهِمْ خَاشِعُونَ والذين هُمْ عَنِ اللغو مُّعْرِضُونَ }

﴿ اَلَّذ۪ينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَۜ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ۝١١ ﴾ {الذين يرثون الفردوس} اي الذين يرثون اعالي الجنة التي تتفجر منها انهار الجنة. وفي الحديث:اذا سالتم الله فسلوه الفردوس,فانه اوسط الجنة، و اعلي الجنة ، ومنه تفجر انهار الجنة { هم فيها خالدون} اي هم دائمون فيها لا يخرجون منها ابدا, ولا يبغون عنها حولا

YORUMLAYALIM

"Akşamın hayrından sabahın şerri yeğdir." **Atasözünü Felak suresi bağlamında yorumlayınız.**

3. Tefsirden Tefekküre

3.1. Felak Suresi ve Tefsiri

بِسْــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِۙ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَۙ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَۙ ﴿٣﴾

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِۙ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Rahmân Rahîm olan Allah´ın adıyla.

1-6. De ki: "Sabahın Rabbine sığınırım; yarattığı şeylerden gelebilecek kötülüklerden; karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden; düğümlere üfürenlerin şerrinden; bir de kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden!".

Sure ismini ilk ayetteki el-felak kelimesinden almıştır. Kur'an-ı Kerim'de 113. sırada yer alır. Bu sure ve Nas suresi Allah'a (c.c.) sığınmayı emrettiği için ikisine birden Muavvizeteyn (iki koruyucu, iki sığınılan) ismi verilmiştir. Her iki sure de Mekke döneminin ilk yıllarında, peş peşe inmiştir. Medine döneminde indiğine dair rivayetler var ise de surelerin içerik ve üslubu Mekke dönemine uygundur.[47]

E'ûzü (sığınırım), fiili, 'başkasına sığınmak, iltica etmek, ona bağlı olmak' anlamındaki a- ve -ze kökünden gelir. Kur'an-ı Kerim'de "Allah'a (c.c.) sığınmak" ile ilgili olarak birkaç defa geçer. Felak, "bir şeyi yarmak, bir kısmını diğerinden ayırmak" demektir. Kelime En'âm suresi 95, 96. ve Şuarâ suresi 63. ayetlerde bu manada geçer. Ğâsik, "karanlığın çökmesi"; neffesâti fi'l-ukad ise "düğümlere üfleyen büyücüler" demektir. Dört defa tekrar eden şerr kelimesi 'herkesin kaçtığı şey, kötülük' anlamına gelir.[48]

YORUMLAYALIM

﴿اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۙ يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ...﴾

"Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır..."
(Bakara suresi, 257. ayet)

Felâk suresi ve 15 Temmuz'u düşünerek bu ayeti yorumlayınız.

Surenin ilk kelimesi olan 'Kul' (de, söyle) ile Allah Tealâ, peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) hangi kelimelerle sığınacağını öğretmektedir. Buna göre, **"Karanlığı ortadan kaldırıp sabahın aydınlığını çıkaran Allah'a sığınırım."** demesi istenmiştir. Bu ayette, Allah'ın (c.c.) manevi olarak cahiliye ve küfür karan-

47 Taberî, Câmi'u'l-Beyân, C 24, s. 741 vd.; Heyet, Kur'an Yolu, C 5, s. 3798.
48 Râgıb el-İsfehânî, el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân, s. 377, 510, 527, 579, 762.

lığını yarıp tevhid aydınlığına kavuşturması da ima edilmiştir. Allah’a (c.c.) sığınılacak kötülüklere gelince, onlar da 2-5. ayetlerde bahsedilen şu dört şeydir: Yaratılanların şerri, karanlıktan istifade edilerek yapılan kötülükler, sihirbazların şerri, hasetçinin şerri.

Surede dört şeyden kaynaklanan kötülük sayılmıştır. Yaratılanlar, karanlık, haset ya da sihir yapan insanlar, varlık olarak kötü değildir. Fakat yaratılan herhangi bir varlık başkalarına kötülük yapabilir, başkalarının sahip olduğu şeyleri kıskanarak haset edebilir, yine dünyalık çıkar için başkalarına sihir yapar ya da yaptırabilir. Haset, birçok insanda hastalık derecesindedir, onu kendisi ile yüzleşerek, kendi gerçekliğini kabullenerek aşabilir.

Sihir yapanlar ise çeşitli yol ve araçlar kullanarak hem başkalarına zarar verir hem de hak etmedikleri kazançlar sağlarlar. Bunu yapan ve yaptıranlar lanetlenmiştir. Haset, sihir ve benzeri kötülüklerin çoğu gizli, çeşitli hile ve desiselerle yapıldığı için insanlar farkına varamayabilir. Burada örneği verilen ve benzeri başka kötülüklerden haberimiz olursa sakınmaya çalışırız, ancak hakkımızdaki düşmanca ve haince birçok kötülüğün farkına varamayız. İşte o zaman her şeyi görüp gözeten, her şeyden haberdar olan Yüce Rabbimizin korumasına sığınmaktan başka çaremiz kalmaz. Şüphesiz O, farkına varmadığımız nice bela ve kötülükten bizi korumuştur da biz farkında değilizdir. Nitekim Allah Resulü Mekke’de kendisi hakkında gizli ve açık kötülük planlayanların şerrinden Allah’a (c.c.) sığınarak korunmuştur. Resulünü çok seven Rabbi ise hiçbir zaman onu yalnız bırakmamış, daima onu korumuştur. O, bu korumayı kendisine sığınan her kuluna yapar.[49]

Burada hemen belirtelim ki surenin son iki ayetinde bahsedilen sihir yapmak ve haset etmek, insanların kaçınması gereken kötü işler olarak anılmıştır. Buna göre bir Müslümanın, inandığı kitabın kötü gördüğü bir işi işlememesi gerekir. Onlardan kaçınması, yapanları da uyarması gerekir. İyi mü’min olmak aynı zamanda başkalarına zarar veren şeyleri yapmaktan kaçınmakla olur. Çünkü dinimiz sadece Allah’a (c.c.) karşı vazifeler yüklemez, aynı zamanda O’nun yarattığı insanlara karşı da görev ve sorumluluklar yükler. Bu surede onların bir kısmına işaret edilmiştir.

3.2. Nâs Suresi ve Tefsiri

بِسْــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ
الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ي يُوَسْوِسُ ف۪ي صُدُورِ النَّاسِۙ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Rahmân ve Rahîm olan Allah´ın adıyla.
1-6. De ki: Cinlerden olsun insanlardan olsun, insanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden insanların Rabbine, hâkimine ve mâbuduna sığınırım!

Bu sure yapı, üslup, mahiyet, maksat ve sebeb-i nüzul bakımından Felak suresi ile bütünleşir. İsmini ilk ayetteki *en-nâs (insanlar)* kelimesinden alır. Kur’an-ı Kerim’in 114. ve son suresidir, 6 ayettir. el-Vesvâs (çok vesvese veren) ismi vesvese kökünden gelir. Vesvese, “şüphe, tereddüt, gizli fısıltı, boş kuruntu, gereksiz yere meşgul eden düşünce” demektir. Hannâs, “geride kalan, yakalayan, gizlice sokulan”, sadr, "göğüs, kalp, akıl",

49 Taberî, Câmi‘u’l-Beyân, C 24, s. 741-752; Heyet, Kur’an Yolu, C 5, s. 719-722.

el-cinnet, "cinler topluluğu" anlamına gelir.[50]

Sure birbirinin devamı olan iki bölümden oluşur. Birinci kısmı ilk üç ayetteki Allah'a (c.c.) sığınmadır. "İnsanlar" kelimesi üç defa tekrar ederken, her birinde onun Allah ile olan ilişkisinin farklı bir boyutunu ifade eden Rab, Melik, İlah kelimeleri seçilmiştir. Rab, yaratan, terbiye eden ve ihtiyaçları gideren; Melik, insanların hakimi, onlara buyruklar veren; İlah tapınılacak yegâne varlık demektir.

İkinci kısım ise sığınılacak şeyi, insanları, sinsice kötülüğe sürükleyen cinlerin ve insanların şerrini konu edinir. "İnsanlardan ve cinlerden vesveseciler" şeklindeki ifade sadece bu surede vardır. Her iki kelime de çoğuldur, ortak noktaları insanların kalplerine şüphe düşürmek, akıllarını karıştırarak anlamsız düşüncelerle meşgul etmek ve yıpratmaktır. Bunlar vesveseyi, bir sanat haline getirmiş, çeşitli sinsi yollarla icra ederler. Cinlerden olan şeytanlar, görünmeyen varlıklar olduğu için böyle bir işi kolayca yapabilirler. Fakat başkalarının kalbine ve aklına Allah ve yapacağı doğru işler hakkında şüpheler bırakan ve bunu da sinsi yollarla uygulayan insan da şeytan ile aynı kategoriye girmiştir. Onun için ikisi birlikte anılmıştır. Esasında insanın iman ve amel konusunda asıl düşmanı şeytandır, fakat öyle insanlar var ki şeytanı bile geride bırakacak metotlar ile insanları yoldan çıkarır. İşte şeytanların ve onlara benzeyen insanların şerrinden korunmak için Allah'a (c.c.) sığınma tedbirini almak gerekir. Sonra da iman, amel ve ahlakı sağlamlaştırarak ve güzelleştirerek onlara üstün gelmeye çalışmalıdır.[51]

İnsan-Allah ilişkisi dediğimizde çok genel bir ilişkiyi anlatırız. Fakat Rab-kul ilişkisi çok özel bir ilişkidir. Rab-kul ilişkisi kısaca, Allah ile O'na inanan, tapan ve O'ndan yardım isteyen, O'nu Rab edinen insan ilişkisi demektir. Felak ve Nâs sureleri işte bu özel durumu anlatır. Her ikisinde de Hz. Peygamber'in şahsında öğretilen sığınma duaları onun ümmetine öğretilmiş, dolayısıyla onların da bu sığınmayı yapmaları istenmiştir. Böylece birçok ayet'i kerimede olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'in ilk suresinde de son iki suresinde de bu ince nokta perçinlenmiştir. Konuya ilişkin bir incelik de şudur: Kur'an-ı Kerim'in hem nüzul sırasına göre ilk inen Alak suresi 1. ayette ve son inen sure olan Nasr suresinin son ayetinde hem de normal sıralamada ilk ve son ayette Rabbe sığınma ve onun yardımı söz konusu edilir.

Allah'a (c.c.) sığınmanın gerekçesi çok açıktır. İnsan bu dünyada sahip olduğu yetenekleri, makamı, serveti vs. ile hayatını devam ettirebilir. Fakat İslam'a göre insan sadece dünya, maddi varlık ile sınırlı değildir. Her şeyden önce bir dünya hayatı bir de ahiret hayatı vardır. Yine o, dünyaya kendi başına gelmemiş, her şeyi kendi çabası ile elde etmemiştir. Onu yaratan, çeşitli imkan ve yeteneklerle donatan, çalıştığında onun karşılığını veren bir Yüce Kudret vardır. İşte O, Allah'tır (c.c.). O, insandan sadece gösterdiği yolda yürümesini, kendisini unutmamasını ister. Onu unutmamanın, ilişkiyi sıcak tutmanın yollarından birisi de Rabbine teşekkür etmesi, O'nu yüceltmesi, dua etmesi ve O'na sığınmasıdır.

DEĞERLENDİRELİM

"...Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!"
(Nisâ suresi, 38.ayet)

"(Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir."
(Nisâ suresi, 120.ayet)

"Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar."
(Neml suresi, 24.ayet)

"...Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterip onları doğru yoldan çıkardı. Oysa bakıp görebilecek durumdaydılar."
(Ankebût suresi, 38.ayet)

Yukarıdakileri ayetleri Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri bağlamında değerlendiriniz.

YORUMLAYALIM

Şeytana külâhı (pabucu) ters giydirmek. Şeytana parmak ısırtmak. Şeytan dürtmek.

Yukarıdaki deyimleri insan ve şeytan ilişkisi açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

50 Râgıb İsfehânî, el-Müfredat fî Ğarîbi'l-Kur'ân, s. 139, 228, 408, 819.
51 Taberî, Câmi'u'l-Beyân, C 24, s. 753-756; Elmalı, Hak Dini Kur'an Dili, C 9, s. 10, 6410-6429.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

Cevaplayalım

1. "Sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı evrede yaratan ve arşa kurulan; geceyi, kendisini durmadan takip eden gündüze katan; güneşi, ayı ve bütün yıldızları da buyruğuna amade kılan Allah'tır. Bilin ki yaratmak da idare etmek de yalnız O'na aittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücedir." (A'râf suresi, 54. ayet) Yukarıda anlamı verilen ayeti yorumlayınız.

2. Kur'an-ı Kerim'de ahlakla ilgili olarak hangi temel ilkeler üzerinde durulmuştur? Açıklayınız.

3. Kur'an-ı Kerim, toplumsal ilişkilerin sağlıklı olması için insanlara hangi çağrıyı yapmaktadır? Belirtiniz.

4. "Asr" kelimesininin anlamını Taberî'ye göre açıklayınız.

5. Rab-kul ilişkisi nasıl olmalıdır? Açıklayınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

6. Ahiret hayatının belli başlı aşamaları vardır. Aşağıdakilerden hangisi bu aşamalardan <u>değildir</u>?

A) Her bir insanın ömrünü tamamlayıp ölmesi (ecel, mevt), kabre konulması ve berzah alemi (dünya ahiret arasındaki geçiş)
B) Bu dünyanın sonunun gelmesi (yevmü'l-kıyâme, es-sâ'ah)
C) Yok oluş
D) Allah'ın (c.c.) huzurunda toplanma (haşr)
E) Amel defterine göre hesabın görülmesi ve karşılığının verilmesi (mizân, yevmü'l-hisâb, yevmü'l-cezâ)

7. Peygamberlerin görevi, insanlara Allah'ın (c.c.) yolunu göstermek, O'nun dinini ulaştırmak, iyileri müjdelemek, adaleti gerçekleştirmek, insanların arasındaki ihtilafları çözmek, yanlışa ve sapkınlıklara karşı uyarmaktır.

Yukarıdaki bilgilere göre nübüvvetin en doğru hedefi ne olabilir?
A) Dünya hayatında insana yol göstermek, ahirette kurtuluşunu sağlamak
B) Ahirette kurtuluşunu sağlamak
C) Dünya hayatında insana yol göstermek
D) İnsanı mutlu etmek
E) Tebliğ

8. "(Resûlüm)! Şüphesiz biz bu Kitab'ı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir; kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin." (Zümer suresi, 41. ayet.) **"Biz insana doğru yolu gösterdik, artık ister şükreder ister nankörlük eder."** (İnsân suresi, 3. ayet.)

Yukarıdaki ayetlerden çıkarılabilecek sonuç hangisi <u>değildir</u>?

A) İnsana rehber gönderilmiştir.
B) İnsan doğru yolu bulabilir.
C) İnsana kitap gönderilmiştir.
D) Kim sapıtırsa kendi zararına sapıtmış olur.
E) İnsan asla hidayeti bulamaz.

9. "Şüphesiz Allah (hiç kimseye) zerre kadar zulüm etmez. (Yapılan) çok küçük bir iyilik de olsa onun sevabını kat kat arttırır ve kendi katından büyük bir mükâfat verir." (Nisâ suresi, 40. ayet.)
Yukarıdaki ayete göre Allah'a (c.c.) inanan birisi tam olarak nasıl davranmalıdır?

A) Dünya hayatında yanlış yapmaz.
B) Günah, haksızlık ve zulüm yapmaz.
C) Dinin yasakladığı, insanların hoş görmedikleri ve Allah'ın (c.c.) razı olmadığı şeyleri yapmaz.
D) Hukuktan, adaletten ve ahlaktan sapmaz.
E) Allah'a (c.c.) ve insanlara karşı bütün sorumlulukların eksiksiz yerine getirmeye bütün gücüyle çalışır. Kimsenin hakkını yemez, kendi hakkını yedirmez.

10. "Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i salih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur." (Fâtır suresi, 10. ayet.)
Yukarıdaki Fâtır suresinin 10. ayeti hakkında aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Herhangi bir ayet birden fazla konuya temas edebilir.
B) Bu ayeti anlamak için aynı konulardan bahseden diğer ayetlere bakmaya gerek yoktur.
C) Güzel söz ile salih amel arasında bir ilişki vardır.
D) İnanç ve ahlakla ilgili hususlar aynı ayet içinde yer alabilir.
E) İnsanın yaptığı her türlü davranışın ahirette bir karşılığı vardır.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü/sözcükleri yazınız.

Boşlukları Dolduralım	husus Hz. Peygamber ahlak ibadet mesaj takva	**11.** İnsanın kendi özgür iradesiyle, ihlas ve samimiyetle ortaya koyduğu güzel tutum ve davranışlar bütününe .... denir.
		12. Allah’a (c.c.) karşı şükür görevimizi yerine getirmenin yolu tüm içtenlikle yalnızca O'na .... etmektir.
		13. Kur’an kıssalarında anlatılan olayların detaylarından daha çok kıssaların vermek istediği .... üzerinde yoğunlaşmak bu amaçların gerçekleşmesi için daha önemlidir.
		14. Ayetlerin iniş sebepleri ve tarihsel bağlamları .... olup ayetlerin verdikleri mesajlar ise geneldir.
		15. Vahyin mesajlarını hayata aktaran ve bu mesajların nasıl yaşanacağı konusunda insanları aydınlatan kaynak .... sünnetidir.

D. Aşağıdaki cümlelerin başına ifade doğru ise (D), yanlış ise (Y) yazınız.

(.....)	**16.** Ahirete ve hesaba inanan insan, dünya hayatında yanlış, günah, haksızlık, zulüm gibi dinin yasakladığı, insanların hoş görmedikleri ve Allah’ın (c.c.) razı olmadığı şeyleri yapmaz.
(.....)	**17.** İnsanın Allah (c.c.) ile olan ilişkisinin farklı bir boyutunu ifade eden Rab, Melik, İlâh kelimeleri seçilmiştir. Rab, yaratan, terbiye eden ve ihtiyaçları gideren; Melik, insanların hakimi, onlara buyruklar veren; İlah tapınılacak yegâne varlık demektir.
(.....)	**18.** Velayet, Allah’ın (c.c.) emir ve yasaklarını insanlara bildirme görevi ve yetkisidir. Bu görevi üstlenen kişiye, “nebi” veya “rasul” denir. Her ikisinin yerine dilimizde ‘peygamber’ kelimesi kullanılır.
(.....)	**19.** İnsanın yaratılışı diğer varlıklara göre özeldir. O, şerefli bir varlıktır, en güzel surette yaratılmıştır; diğer yaratılanlara verilmeyen akıl, ilim, düşünme, konuşma, irade ve seçim yapma nimeti ona verilmiş, böylece evrenin seçkin varlığı olmuştur.
(.....)	**20.** Allah’a (c.c.) sığınmanın gerekçesi çok açıktır. İnsan bu dünyada sahip olduğu yetenekleri, makamı, serveti vs. ile hayatını devam ettirebilir. İslam'a göre insan sadece dünya ve maddi varlık ile sınırlıdır.